

GEORG BRANDES

ΓΙΑ ΤΟΝ ΙΨΕΝ ΚΑΙ ΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ

(HENRIK IBSEN INTIME)

Μετάφρ. Α. ΚΟΥΚΟΥΛΑ

11.—

XII

Ἄν ξεχωρίσουμε τὰ ἔργα ποῦχει γραμμένα στὰ νιάτα του καὶ τὰ ἔργα ποῦ τὰ θέματά τους ἔχουνε τὴν πηγὴ τους στὴν παράδοση ἢ καὶ στὴν ἱστορία, καθὼς καὶ τ' ἄλλα του ἔργα ἀκόμα ποῦχουνε μιὰ πολεμικὴ, ἂν καὶ γραμμένα σὰν εἴταν ἀκόμα νέος, ὅπως ἡ *Κωμωδία τοῦ Ἐρωτα, ὁ Μπράντ, ὁ Περ Γκίντ, ἡ Ἐνωσις τῶν νέων*, θὰ δοῦμε πὼς ἡ φήμη τοῦ Ἰψεν στηρίζεται πάνω στὰ δώδεκα συγχρονιστικὰ ἔργα ποῦγραψε στὴν ὀριμώτερη ἡλικία του.

Ἀπὸ τὰ δώδεκα τούτα δράματα τὰ ἔξι εἶναι κοινωνικὲς πολεμικὲς: τὰ *Στηρίγματα τῆς Κοινωνίας, τὸ Σπίτι τῆς Κούκλας, οἱ Βρυκόλακες, ὁ Ἐχθρὸς τοῦ Λαοῦ, ἡ Ἀγριόπαπια καὶ ὁ Ρόσμερσχολμ*.

Τὰ ἔξι τελευταία ποῦ δὲν εἶναι πολεμικά, εἶναι μιὰ καθάρια ψυχολογικὴ ἀνάλυση. Ἡ ὑπόθεσή τους μένει σκεδὸν ἀμετάβλητα ἡ ἴδια. Οἱ σκέσεις δηλαδὴ τοῦ ἀντρὸς καὶ τῆς γυναίκας.

Στὰ δράματα τούτα οἱ γυναῖκες κρατοῦνε μιὰ θέση πρώτης σειρᾶς. Τὴν κρατοῦν ἀκόμα καὶ σὰ δὲν εἶναι γυναίκα ἢ ἡρωίδα, νὰ ποῦμε, τοῦ ἔργου. Ὀνομάζω: ἡ *Κερὰ τῆς Θάλασσας, ἡ Ἐδδα Γκάμπλερ, ὁ Οἰκοδόμος Σόλνες, ὁ Ἐϋόλφ, ὁ Μπόρμαν καὶ Σὰν ξυπνήσουμε νεκροί*: — Εἶναι τὸ περισσότερο οἰκογενειακὲς τραγωδίαι, ἢ τραγωδίαι ἀτομικὲς ποῦ δὲν ἔχουν καμμιά σχέση μετὰ τὴν κοινωνία καὶ μετὰ τὸ Κράτος.

Μ' αὐτὰ τὰ ἔργα ὁ Ἰψεν, ἔξω ἀπὸ τὴν δραματικὴν του ἰδιοφυΐαν, φανέρωσε πὼς εἶναι κ' ἓνας ἀπόστολος τοῦ πολιτισμοῦ, καθὼς καὶ συγγραφεὺς ἀσύγκριτος.

Γιὰ νὰ μπορέσουμε καθαρὰ νὰ νοιώσουμε τὴν σημαντικότητά του ἀπὸ τούτη τὴν ἀποψη, δὲν τὸ βρίσκω καθόλου ἄσκοπο νὰ τονὲ συγκρίνουμε μετὰ ἄλλους ἀπόστολους τοῦ πολιτισμοῦ στὴν ἐποχὴ μας. Ἐξω ἀπὸ τούτο ἢ πρωτοβουλία αὐτὴ ἀνήκει στὸν κόμη Προζόρ, γάλλο μεταφραστὴ καὶ σχολιαστὴ τοῦ Ἰψεν.

Τὸν ἴδιο χρόνον ποῦ γενήθηκε ὁ Ἰψεν, γενήθησαν ἀκόμα καὶ δύο ἄλλοι μεγάλοι συγγραφεῖς. Ὁ Ταῖν στὴ Γαλλία καὶ ὁ Τολστόϊ στὴ Ρωσία. Ὅσο μεγάλη κι' ἂν εἶναι ἡ ἀνομοιότητα ἀνάμεσα τῶν δύο τούτων ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ καὶ ἀναμεσα τους μετὰ τὸν Ἰψεν ἀπ' τὴν ἄλλη, ἔχουνε καὶ οἱ τρεῖς τους μολαταῦτα μερικὰ κοινὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα.

Παρόμοια μετὰ τὸν Ἰψεν κι' ὁ Ταῖν εἴτανε στὴν ἀρχὴ πνέμα ἐπαναστατικόν. Μέσα στὰ σαράντα πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς του μπόρεσε νὰ πραγματοποιήσῃ μιάν ἐπανάσταση στὴ διανοητικὴ ζωὴ τῆς Γαλλίας.

Μὰ γερνώντας, γενότουνε λίγο-λίγο. ὅ,τι κ.' ὁ Ἰψεν

εἴτανε σ' ὅλα τὰ χρόνια τῆς ὀριμότητάς του. Ἐνα ἐχθρὸς ἀδιάλλατος δηλαδὴ τῆς ἐπανάστασης κείνης ποῦ ἰσοπεδώνει, ποῦ δημιουργεῖ τὴν ἰσότηταν χτυπώντας καὶ χαμηλώνοντας κάθε κορυφὴν. Ὁ Ἰψεν καὶ ὁ Ταῖν περιφρονούσανε τὸ μεγάλο ἀριθμὸν, ἄμεση ἐκφραση τῆς δημοκρατίας. Ἡ μάζα μάλιστα γιὰ τὸν Ἰψεν ἔχει πάντα ἀδικία πάντα καὶ κατὰ κανόνα γενικό. Ὅσο γιὰ τὴν πολιτικὴν ὁ Ταῖν εἴτανε πιὸ συντηρητικὸς ἀπὸ τὸν Ἰψεν. Τὸ ἰδανικόν του εἴτανε ἡ ἐγγλέζικη ἐκπαίδεψις, ἡ φύλαξις κάθε ἀξίας τῶν περασμένων καὶ πρὸ πάντων ἡ ἀνάπτυξις τῆς τοπικῆς οὐτονομίας. Ὁ Ἰψεν πάλι εἶχε καταλάβει πρὶν ἀπ' ὅλα πὼς πολὺ λίγο ἐνδιαφέρανε οἱ πολιτικὲς αἵρεσεις, εἴτε συνταγματικὲς κι' ἂν εἴτανε, εἴτε δημοκρατικὲς, εἴτε ὅποιες ἄλλες.

Ἦξερε πὼς οἱ ἀλλαγὲς δὲ γίνονται παρὰ μόνον σὰν ἀλλάξουν οἱ ἴδιοι οἱ ἄνθρωποι. Καὶ τούτη ἀκριβῶς εἶναι ἡ ἀντίληψις ποῦχει κάθε ὕγιης ριζοσπάστης. Ἐνας σοσιαλιστὴς μπορεῖ βέβαια νάβῃ πιὸ ἐγωιστὴς ἀπὸ ἓναν ἀτομιστὴν. Ἐνας συντηρητικὸς πάλι μπορεῖ νὰ κάνει μιὰ πράξιν πιὸ καταστρεφτικὴν στὴν κοινωνία ἀπὸ ἓναν ριζοσπάστην. Ἡ ἐτικέττα τῆς μωτιλίας δὲν εἶναι κείνο ποῦ ἐνδιαφέρει. Ἐνδιαφέρει τὸ κρασί ποῦχει μέσα. Ἡ αἵρεσις ποῦ προσβένεται δὲν εἶναι τὸ κρασί, μὰ ἡ ἐτικέττα μοναχά. — Κι' ὅμως θάχε κανένας ἀδικονομίζοντας πὼς ὁ Ἰψεν καὶ στὴν πολιτικὴν ἀκόμα εἶναι σκεπτικιστὴς. Ὁ Ταῖν εἴτανε σκεπτικιστὴς, ἐνῶ ὁ Ἰψεν εἴτανε πολεμιστὴς.

Ὁ Τολστόϊ ποῦ μ' ὅλη τὴ δύναμιν τῆς ψυχῆς του εἶναι μιὰ μέτρια διάνοις, παραγνώριζε τὸν Ταῖν καὶ περιφρονούσε τὸν Ἰψεν γι' ἀκατανόητο. Μολοντούτο εἶναι κι' αὐτὸς, ὅμοια μετὰ τὸν Ἰψεν, ἓνας δρεπανιστὴς καὶ καθαιρέτης τῶν κοινωνικῶν προλήψεων καὶ ὅμοια μετὰ τὸν Ἰψεν, ὁ ἀπόστολος μιᾶς νέας κοινωνικῆς ὀργάνωσης ποῦ νάβῃ ἔξω ἀπὸ τὸ Κράτος.

Κ' οἱ δύο τους ἔχουνε μιὰ τάσιν ἀναρχισμοῦ στὴν πολεμικὴν τους ἐναντία τοῦ Κράτους. Ἐνῶ ὅμως στὸν Ἰψεν ἡ πολεμικὴ αὐτὴ συνταιριάζεται μετὰ μιὰ κλίσιν ἀριστοκρατικὴν, στὸν Τολστόϊ ἀντίθετα, ἀνακατεύεται μετὰ τὴν πίστιν τῆς ἰσότητος. Ὁ Τολστόϊ κηρύχνει τὴν εὐαγγελικὴν ἀγάπην. Ὁ Ἰψεν φέρνει τὴν ἐντολὴν γιὰ τὴν ἐντατικότηταν τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου.

Αὐτὸς εἶναι ἓνας πρωτότυπος χαραχτήρας ποῦ ὁ Ἰψεν μοιράζεται μετὰ τὸν Ρενάν, μεγαλύτερό του λίγα χρόνια. Δὲ θὰ τὸν εἶχε διαβάσει, χωρὶς ἀμφιβολία, ὅπως δὲν εἶχε διαβάσει καθόλου καὶ τὸν Ταῖν.

Ὅταν ὁ Ἰψεν λέει: «Κείνο ποῦ κάνω εἶναι νὰ προβάλω ζητήματα· ὁ προορισμὸς μου δὲν εἶναι καθόλου ν' ἀπαντῶ», εἶναι σὰ νὰ κάνει τὴν ἐχτίμησιν τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ του, πρᾶμα ποῦ ξηγέται πολὺ καλὰ σὰν πρόκειται γιὰ ἓνα βαθὺ παρατηρητὴ ποῦ κατέχεται ἀπὸ τὴν ἀμφιβολία, καθὼς κι' ὁ Ρενάν. Κ' οἱ δύο τους ξυπνοῦν τίς ζωτικὰς δυνάμεις μ' ἓνα σπάνιον τρόπο. Ὁ Ρενάν γητεύοντας κι' ὁ Ἰψεν φοβίζοντας.

Ὁ κόμης Προζόρ ἔφερε σὸ φῶς τὴν μεγάλην συγγέ-

νεια που έχουν οι ιδέες του Ίψεν μέσα στο **Μπράντ** με τις ιδέες που διατυπώνει ο Ρενάν μέσα σ' ένα από τα πρώτα του έργα, το **Μέλλον της 'Επιστήμης**. Όταν ο Ρενάν μέσα στο έργο του αυτό θέλει τον άνθρωπο έναν κι' άτόφιο, σά λέει πώς ο σκοπός του ανθρώπου δεν είναι καθόλου να ξέρει, να αιστάνεται ή να γυμνάζει τη φαντασία του, μα νά'ναι άνθρωπος μ' έλλη τα σημασία της λέξης, θαρρώ πώς εκφράζει τη σκέψη που εκφράζει κι' ο Ίψεν μέσα στο **Μπράντ**. (*)

(* Ακολουθεί)

(*) Ο κόμης Προζόρ προλογίζοντας τη μετάφραση που κανε του Μπράντ, θέλει να συγκρίνει τον ιψένιο τούτον ήρωα, που είναι για τὸ δημιουργό του ὄ,τι κι' ὁ Ὑπεράνθρωπος για τὸ Νίτσε, με τὸν τέλειον ἄνθρωπο τοῦ Ρενάν, πού ἔχει, πραγματικά, πολλές ὁμοιότητες μαζί του. Στὸ «Μέλλον τῆς Ἐπιστήμης» τοῦ ὁ Ρενάν λέει: «Ὁ τέλειος ἄνθρωπος θά'ναι κείνος πού θά'ναι μαζί ποιητής, φιλόσοφος, σοφός, ἄνθρωπος μ' ἀρετὲς καὶ τοῦτο ὄχι κατὰ διαλείμματα καὶ σὲ στιγμὲς διάφορες (τότε μονάχα μέτρια θά μπορούσε νά'ναι) μ' ἀπὸ μιὰ βαθειὰ γνώση καὶ πάντα στὴν κάθε στιγμὴ τῆς ζωῆς του... κείνος με μιὰ λέξη πού μέσα του ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀνθρωπότητος θά ἐνωθόντουσαν, καθὼς στὴν ἀνθρωπότητα τὴν ἴδια...»

Σ. τοῦ Μ.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἀγαπητὲ Νουμᾶ,

«Ὁ ἀδερφός μου ὁ Γιάννης» σὲ παρακαλεῖ νὰ ρωτήσης τὸ Γράκχο, ἂν νομίζει πὼς στὴν Κίνα συμβαίνουν τὰ ὅσα συζητοῦμε καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο τοῦ ζητάει κρὺο αἷμα, σὰ νὰ μὴν τὸν ἐδιαφέρουν αὐτὰ παρὰ μόνο ὡς ἱστορικὸ καὶ ὡς φιλόσοφο.

Καὶ στὸ Gonfalonier σὲ παρακαλεῖ νὰ πῆς πὼς ἔλαβε τὰ χαιρετίσματά του καὶ τὸ παραδέχεται κι' αὐτὸς πὼς ἀπὸ δυὸ Ρωμιὸς ἢ καὶ σὲ δυὸ εἶναι λαφρὶοι καὶ πολὺ ἔξυπνοι, πετὸ ἔξυπνοι κι' ἀπὸ τὸν Simplificismus, ἢ τέλος πάντων ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δυὸ. Κι' ἄλλη φορά, λέει, δὲ θὰ γράφω—μὰ εὔτε κ' ἔγραφε—«τῆ μεραρχία πού θὰ στείλουμε», παρὰ «τῆ μεραρχία πού θὰ πάμε». Καὶ ὑπόσχεται, ἔταν λάβῃ ἀνάγκη, νὰ χρησιμοποίησῃ τὴν πολύτιμη προσωπικὴ πείρα τοῦ Gonfalonier γιὰ τὶς σόδες καὶ τὶς λεμονάδες.

Σὲ χαιρετῶ

ὁ Déchire - gonfalon

—Ὁ Ἑλληνιστὴς κ. Ε. Clément δημοσιεύει στὴν «Ἐπιθεώρηση τῶν Ἑλλ. σπουδῶν» κριτικὴ γιὰ τὴν «Πολιτεία Μοναξιά» τοῦ Κωστή Παλαμά. Ὁ κ. Clément ἀναλύοντας σοφὰ τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ φτάνει στὸ συμπέρασμα πὼς ὁ Παλαμάς εἶναι σήμερα ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς τῆς Εὐρώπης.

ΠΛΑΝΩ ΣΤΑ ΚΥΜΑΤΑ

Μιὰ βαρκούλα στὸ πέλαγο
Περίχαρα τραβοῦσε,
Καὶ σειόταν καὶ λυγιότανε
Καὶ μόνῃ τῆς μιλοῦσε :

«Γὼ 'μαι ὁ Ρήγας τῆς θάλασσας
Μὲ δύναμη καὶ γνώση,
Ποῦχω ἀγέρα καὶ πέλαγα
Καὶ κύματα σκλαβώσει.»—

Ἔτσι μονάχο μίλησε
Τὸ ἀνάλαφρο βαρκάκι
Καὶ περήφανο ἀρμένιζε
Μὲ μαλακὸ ἀγεράκι.

Κι' ὁ Ποσειδῶνας πού ἄκουσεν
Ἔτσι πλατιά γελᾷ,
Ποῦ σαλαγάει τὸ πέλαγο
Ἐκί' ἢ βαρκούλα πηδαίει.

Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΣ

Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ

—Ὁ μεγαλύτερος σήμερα κοιματάρχης τοῦ Βενιζέλου εἶναι ἡ Κυβέρνηση. Μεταχειρίζεται κάθε μέσο γιὰ νὰ τὸν κάνει ἀγαθητότερο στὸ λαό. Ἐξὸν ἀπὸ τὰ περίφημα Ἀνακωνοθένηταις, διοργάνωσε καὶ στρατιωτικὴ ἐκστρατεία στὸν Πειραιᾶ τὴν περασμένη Δευτέρα γιὰ νὰν τοῦ ἐμποδίσῃ τὴν ὑποδοχή. Τί ἄλλη καλύτερη προεκλογικὴ ὑποστήριξη μπορούσε νὰν τοῦ κάνει ;

— Οἱ σύμμαχοι πάσανε νὰ μπομπαρδίζουν τὰ Λαρδανέλια— καὶ ξέρετε γιατί ; Καρτεροῦνε νὰ κάνουμε πρῶτα ἐμεῖς τὶς ἐκλογές μας, νὰ κανονίσουμε τὰ ἐσωτερικά μας ζητήματα, καὶ ὕστερα νὰ ξαναρχίσουν. Πολλὸ σοφὸ τὸ μέτρο τους, καὶ δίχως ἄλλο, θὰν τὸ ἐπιδοκιμάζει καὶ ἡ Κυβέρνησή μας.

— Ἡ Βιβλιοθήκη Φέξη ἔβγαλε τὸν 12. Βενιζέλο τοῦ κ. Κώσια Καροφύλα, με πρόλογο τοῦ Ρουμάνου πολιτικοῦ Τάκε Ἰωνέσκο. Τὸ βιβλίον πωλιέται 3.50 δραχμῆς.

— Στὸ πρῶτο φυλλάδιον τοῦ καινούριου περιοδικοῦ «Κριτικὴ καὶ ποίηση» πού κυκλοφόρησε τούτῃ τῆ βδομάδα, δημοσιεύει ἕνα ἔσοαι (γιατὶ πρέπει, λέει, νὰ καθιερωθεῖ ἡ ξένη αὐτὴ λέξη ἀντὶ τῆς δικῆς μας, τῆς ἀγαραχτήριστης, **δοκίμιο**) ὁ κ. Σπύρος Ἀλιμπέρτης γιὰ τὸ Ροῖδη κ' ἕνα ἄρθρον πολιτικὸ γιὰ τὸ Βενιζέλο, μιὰ μελέτη κριτικὴ ὁ κ. Γιάννης Ἀποστολάκης γιὰ τὸν Καρλάτ, κ' ἕνα δῆγμα, μεταφρασμένο ἀπὸ τὰ Γαλλικά, ὁ Τροεβέρος. Τὸ πολιτικὸ, σωστότερα κριτικὸ, ἄρθρον τοῦ Ἀλιμπέρτη θέλαμε νὰν τὸ τυπώσουμε καὶ μεῖς σὲ τοῦτο τὸ φύλλον, μὰ δυστυχῶς δὲ μᾶς περισσεύει τόπος.

— Ἴσως στὸ ἐρχόμενο φύλλον, ἢ μᾶς τὴν ἔξει δώσει ὡς τότε, τυπώσουμε τὴν κριτικὴν τοῦ Κωστή Παλαμά γιὰ τὰ «Φωτερά σκοτάδια» τοῦ Δροσίνης.